

451581

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGA

ANUL IX

No. 32

5 AUGUST

1928

În acest număr: *Violența de limbaj* de I. Agârbiceanu; *Bate din aripi suflet rănit...* poezie de Maria Cunțan; *Subvenționarea școlilor ungurești* de Octavian Prie; *Mustul care s'a limpezit* de Gh. Tulbure; *Etica politică* de V. Russu-Șirianu; *Problema stabilizării* de Artur Holban; *Gazeta rimată: Păpușile de Vășile Păpușaru*; *Insemnări: Opinia publică; Persecuții religioase; Detronarea domnului Al. Lapoatu?; Enigma dela Externe; În solda lui Rădos; Amintirea trecutului; „Martirii”.*

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: STR. N. IORGA No. 2

UN EXEMPLAR 10 lei

623

Tara Noastră

Violența de limbaj

Violența luptelor politice de, după război a creiat, în mare parte, și violența de limbaj pe care o întâlnim la tot pasul în publicistica noastră. Ar fi just ca revărsarea de injurii, de epitete tari, a vocabularului mahalelelor, să aște un canal de scurgere numai în presa de partid, după cum în vorbire acest vocabular dă năvală în întrunirile publice de partid, în propaganda electorală, și adeseori chiar în Parlament, fiind ostracizat din convorbirea de toate zilele a cetățenilor.

Desigur, nimeni nu poate legitima sau aproba violența de limbaj nici în adunările publice, nici în Parlament; abia pentru propaganda electorală poate fi cineva mai îngăduitor. Dar, după ce actualele noastre moravuri publice, și permanența înfrigurare a clientelei politice, nu pot fi schimbate de azi pe mâine, just ar fi, cum spuneam, ca violența, fiind vorba de cuvântul tipărit, s'o întâlnim numai în coloanele presei de partid, după vechea vorbă: „cum îi turcul așa și pistolul“.

Din nenorocire, ziarele care se afișează independente — afară de puține onorabile excepțiuni, — se întrec în violența de limbaj cu cele de partid, ba, adeseori, le și depășesc. Motivul e a se căuta, parțial, în împrejurarea că cele mai multe organe de presă nu sunt independente de partidele politice, după cum afirmă, Unele „combat“ pentru cutare partid mai cu foc decât dacă ar fi organe oficiale.

Se spune: nu sunt ziare de partid, dar sunt organe ale opiniei publice. Și dacă întreaga opinie publică e înveninată de luptele de partid, cum ar putea rămâne presa calmă?

Este o parte de adevăr și în afirmația această. Publicul nostru, majoritatea lui, nu citește bucuroși o gazetă în care axa preocupărilor nu e politica internă, pentru fiecare ediție. Și cum la noi opinia publică devine anti-guvernamentală la două-trei săptămâni după instalarea

unui partid la putere, ce poate face o gazetă care vrea să fie citită, decât să combată guvernul? Dar violența luptelor politice de partid, deși a creiat în mare parte violența de limbaj, nu o poate explica în întregime. Dovadă că avem două-trei ziare, cari deși au simpatii politice, nu aduc în coloanele lor vocabularul mahalalei.

Explicarea trebuie căutată, credem, și în altă parte. Mai întâi, temperamentul ziaristului. Dacă ziaristul e român de bășină, el trebuie să aibă afinități intelectuale și psihice cu poporul. Din scrisul lui trebuie să se oglindească, cel puțin în parte, calitățile nației din care s'a născut.

Dar caracteristica de căpetenie a românului bășinaș este cum-păneala, calmul, o liniște filosofică, în toate manifestările sale de viață. E liniștit și cumpănit și când e plin de duh. Satira lui e pișcătoare, dar nu e sângeroasă, și arăreori e trivială. Poartă, parcă, peceta im-personalității, nu e obiectivată. Mușcă mai mult păcatul, slăbiciunea în sine, decât pe om. Are un fel de compătimire pentru prostia ome-nească. Dovadă întreaga literatură populară. Dovadă că numele de batjocură de care nu scapă mulți țărani, nu prea fac sânge rău celor ce le poartă. Ajung nume comune, trec adeseori în porecla statornică a unei familii, adăugându-se la numele adevărat, fără să facă prea mult caz din asta nici poreclitul, nici sătenii ceilalți.

Un temperament de scriitor poate să exagereze; pornind din însuși neamul cu calitățile pomenite, sensibilitatea lui îl poate face mai vehement, dar credem că nici odată până la violența limbajului unor ziașiști de azi.

Concluzia logică ar fi că în vinele multora din cei ce poartă la noi condeiul gazetăriei s'au strecurat și sânge străin.

Afirmația, totuși, nu o facem, și mai ales, nu suntem în situația de a exemplifica. Și anume, din alte două motive, pe cari le credem că intervin în accentuarea violenței de limbaj în publicistica noastră.

Acest scris *place azi* multora, ca să nu spunem celor mai mulți. Și place mai ales generației de după războiu. E dovada unei stări sufletești surescităte, anarhice, sau, cel puțin, înclinată spre anarhie, — stare creiată de război și de urmările lui.

Sunt cititori tineri, cari nu ieau în mână gazeta decât pentru cuvântul și epitetul tare, pentru invenția în sudalmă, pentru expresia trivială. Caută ineditul, sau ceea ce a fost până acum inedit pentru slova tipărită. Și dacă-l află, citesc, delectându-se. Adeseori veți vedea pe unul citind tare articole înveșmântate în violență, și pe alții ascultând, cu bucuria, cu plăcerea zugrăvită pe față.

Ziarele cari abundă în violența de limbaj, în epitetul tare, trivial chiar, sunt mai căutate.

Este, credem, nu numai alergarea firească după expresia și sti-lul nou, după suculența expresiei, ci o stare de morbiditate psihică. E un fel de libertinaj și în violența stilului. Și, după ce aleargă azi cei mai mulți, dacă nu după acest libertinaj în toate manifestările vieții? Violența scrisului e soră bună cu jazzbandul, cu decoltajul până la despuire și alte plăceri ale zilelor noastre.

Și atunci ziaristul e *tentat* să scrie așa cum place publicului. Chiar dacă e îndreptat de calitățile sale sufletești, moștenite dela un popor cumpănit și decent, spre o altă formă a scrisului, el e ispitit mai tare de gustul publicului. Cîitorul poate observa din cînd în cînd *sforțarea* pe care o face ziaristul pentru a găsi un termen tare sau trivial, netipărit încă pînă la el. Și sunt o mulțime de imitatori între ziariști, cari fac *sforțări* la fiecare rînd pentru a putea imita pe maestri, cari, adeseori, ostenesec și ei.

Altă împrejurare care contribuie, credem, la noua înveșmîntare a scrisului gazetăresc, este aspectul subț care se prezintă situațiile, faptele, care se îmbie scrisului cotidian.

Din anarhia morală de după războiu nasc monștri și monstruozițaji, cari altădată nu se iveau cu anii, poate chiar cu deceniile. Produsul anormal: e excocherie în stil mare, defraudări de proporții, îmbogățiri peste noapte, jaful în averea publică, incendii puse, falimente frauduloase, cariere strălucite nemeritate, — sunt tot atâtea fapte pe cari nu le poate trata cu sînge rece, nici cel mai potolit dintre adnotatori. Însăși lucrul încrestat la ziar, așa cum se prezintă din născare, provoacă reacțiunea violentă, pentru că se înfățișează însuși provocator, neobicinuit, sfidător, nerușinat.

E într'adevăr greu de aflat termeni comuni pentru caracterizarea faptelor și a situațiilor care iasă din comun, din obicinuit.

Și cum de zece ani viața noastră publică abundă de asemenea fenomene, ziaristul nevoit să le încresteze zilnic, poate ușor să treacă măsura, provocat de însuși faptul provocător.

* * *

Iată cîteva observații cari ne par că pot explica — pe lîngă înverșunarea luptelor politice, pe lîngă amestecul temperamentului străin — violența de limbaj a ziaristului de azi.

Se pune însă, de către tot mai mulți întrebarea: este și folositor un astfel de scris? Are calitatea fierului înroșit aplicat pe rană înveninată? Oprește infecția? Asanează moravurile? Face pe cineva mai bun? Se tem, cel puțin, cei răi să nu ajungă rași fără săpun în coloanele gazetelor?

Mulți contestă orice acțiune binefăcătoare a violenței de limbaj în presă. Dovada o văd în împrejurarea că faptele înfierate azi la unul, se iveasc mîne la altul, deși știe că va fi luat în primire de presă.

Și, aceștia, mai adaogă: cu cât îți bați joc mai nerușinat de o faptă nerușinată, cu atîta ajuți la răspîndirea ei; prin nimic nu se banalizează mai tare o monstruositate decît prin batjocura monstruoasă.

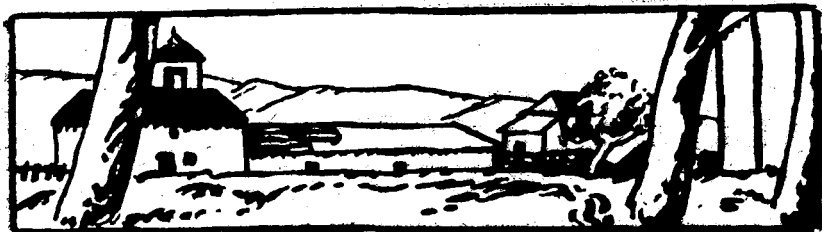
Și mai spun: o astfel de presă merge mîna în mîna cu atâtea alte obiceiuri decăzute în halul de azi: dansuri, baruri, — în desbrăcarea omului, și mai ales a tînărului, de simțul pudoarei. Părerea noastră e că, pe lîngă conștiința individuală și publică de azi, foarte multe abateri dela lege nu se produc de frica presei. E adevărat, sunt

multe, cu toată demascarea presei. Dar câte ar fi fără de teama de ea? Cu un subaltern, cu un superior, ușor se pot aranja uneori lucrurile. Se închid ochii și legea e călcată. De ceea ce se tem cei mai slabi, cei mărunți, cei cari nu-s în întregime corupți, — deci cei mai mulți — e gura lumii. Și mai ales când gura lumii o reprezintă un cotidian în zeci de mii de exemplare!

E adevărat că violența de limbaj în comentarea acestor fapte, nu poate ajuta. Pentru infractorul mărunț, încrezător, însăși înregistrarea faptei lui, e destul canon. Pentru cei fundamental moraliște e tot atât: relatarea simplă a excocheriei, sau înfierarea ei și a lui cu cele mai violente epitete ornante. Gândul lui, când e încolțit, când e demascat, e cum să scape, nu cum să-și îndrepteze viața.

I. AGÂRBICEANU

Bate din aripi suflet rănit...

Bate din aripi suflet rănit,
Încătușat cu zăvoare,
Se prăbușește tot ce am clădit...
Vino pe culmea verde la schit
S'ascultăm plâns de isvoare.

Să-mi razăm capul de vre-un pervaz
Ce 'mpodobește altarul.
S'adun credința ce mi-a rămas
Într'o cântare fără de glas,
Cu ea să-ți mângâi amarul.

Stă sub umbrarul de nuc plecat
Lavița singurătății...
S'auzim dorul doinind în sat,
Să ni se pară un vis uitat
Sburdălnicia vieții.

Cu stăruință tu să mă duci
În spre cătunul de-a aproape,
La cimitirul fără uluci
Și fără pietre, cu stâlpi și cruci,
Unde e scris să mă 'ngroape.

Lâng'o movilă, ca 'ntr'un îndemn,
S'alegem locul de jale,
Tu să-i cânți psalmul, eu să-i pun semn,
Căci stăpânirea crucii de lemn
Rupe cătușele tale.

1928

MARIA CUNȚAN

Subvenționarea școlilor ungurești

De opt ani se agită chestiunea subvenționării școalelor confessionale maghiare, cunoscute sub denumirea de școli minoritare ungurești.

Trei guverne și-au bătut capul cu această problemă, iar rezultatul este astăzi nul.

Consiliul dirigent a avut la 1919 o situație fericită. Pe atunci ungurii din Ardeal erau în toiul protestelor naționale și nu voiau să știe de situația ce li s'a creat de pe urma războiului.

Consiliul dirigent a tras concluziile cele mai favorabile pentru sine din efervescența ungurească și n'a luat cunoștință de școlile confessionale ungurești, deoarece episcopii maghiari au refuzat să depună jurământul de fidelitate.

Guvernul generalului Averescu, care a urmat la 1920 Consiliului dirigent, înlăturând dificultățile rezistenței ungurești, iar episcopii maghiari depunând jurământul de fidelitate, a găsit potrivit să dea mult așteptata soluție în această delicată chestiune.

Celelalte școli confessionale primeau atunci subvențiunea dela stat, în consecință ar fi fost un inconvenient grav, dacă guvernul ar fi refuzat pe unguri.

Guvernul partidului poporului a luat, deci, hotărârea de a acorda o subvenție potrivită și pentru școlile minoritare ungurești, care subvenție a fost pusă la dispoziția episcopilor maghiari, ca șefi ai școlilor confessionale, cu indicații, ca aceea să fie întrebuințată pentru completarea salariilor corpului didactic confesional unguresc.

Subvențiunea aceasta s'a dat în mod provizor, urmând ca chestiunea să fie definitiv soluționată pe cale legislativă.

Guvernul liberal însă, care a venit la 1922 la cârma statului, a suprimat această subvenție acordată școlilor confessionale ungurești, de către guvernul Averescu, statornicind principiul, că statul se îngrijește exclusiv de școlile sale, iar confesiunile, dacă doresc să-și mențină școlile, să se îngrijască de ele din puterile și venitele proprii.

Considerațiile aceste principiare ale guvernului liberal s'au lovit dela început de o stare de fapt, deoarece școlile confesionale românești și săsești din Ardeal primiau de mult subvenția statului român, fără să se fi ridicat față de ele aceleași obiecțiuni.

Ungurii au mișcat toate pietrele să determine guvernul liberal la o atitudine mai conciliantă, dar el n'a găsit nici până azi soluția norocoasă, deși și-a dat toate silințele atât în guvernarea dela 1922—26, cât mai ales acum dela 1927 încoace.

Mai nou s'a ales o comisie.

Specialiștii se sfătuiesc, iar ministerul face declarații.

Chestiunea rămâne, dacă guvernul român este dator să acorde și școlilor confesionale ungurești subvenția pe care o dă și altor confesiuni, sau nu?

Răspunsul nu poate fi decât afirmativ.

Adevărat, că obligativitatea guvernelor de a da subvenții școlilor ungurești nu se bazează pe vre-o lege, dar odată ce subvenția s'a acordat școlilor românești și săsești, ungurii nu pot fi tratați în alt chip, fără să cădem în erezia principiilor de guvernare ale fostului stat unguresc. Chestiunea este clară. Guvernele sunt datorare să dea școlilor ungurești ajutoare financiare, rămânând, ca să se stabilească modalitatea și forma cum sunt acele a se acorda.

În punctul acesta ne servește ca normă legislația ungurească, care de câteva veacuri dar mai ales dela 1790 încoace n'a făcut altceva decât a căutat soluții ca să împace diferitele confesiuni și neamuri din statul poliglot unguresc, cu salvagardarea dominațiunii maghiare, atât de amenințată de toată neamurile, trezite pe încetul la viața națională.

Iar ungurii au avut soluții chiar și pentru cele mai complicate situații.

* * *

La subvenționarea școlilor confesionale legislația ungurească a stabilit următoarele principii:

1. Statul maghiar *nu este dator* să subvenționeze nici un fel de altă școală, decât școlile proprii — adică pe cele de stat.

2. În caz că rezonul de stat sau interese mai înalte naționale au impus, totuș, ca statul să intervină și să ajutoreze confesiunile pentru a-și putea menține școlile, acest ajutor se da condiționat, cerându-se contra-valori, cari erau întotdeauna în dauna națională și culturală a confesiunii care cerea ajutorul.

Subvenția statului maghiar acordată școlilor confesionale a luat în urmă două aspecte:

a) *Subvenții globale*, cari se dau de regulă pentru clădirile școlare.

b) *Subvenții individuale* pentru complectarea salariilor profesore până la suma pe care o primiau profesorii de stat.

Subvențiile globale se dădeau pe titlul ajutorării confesiunilor pentru clădirile școlare. Aceste ajutoare nu erau legate de nici-o condițiune, dar nici nu erau acordate decât ungurilor și sașilor. Cu ajutorul

acesta pentru clădiri s'au ridicat liceele săsești din Mediaș, Sighișoara, Brașov, etc. dar niciun singur liceu românesc n'a primit astfel de ajutoare.

Subvențiile pentru întregirea salariilor profesorele, însă, erau legate de condițiuni.

Legea învățământului secundar din 1883 admitea subvenții individuale, dar în condiții, cari au făcut ca liceele românești să nu le accepte.

Legea prescria, că în măsura în care se dă subvenția, statul are dreptul să numiască și pe profesori, iar dacă subvenția trece peste 50% din bugetul liceului respectiv, liceul trece la stat fără nici-o altă formalitate.

La școlile primare, condițiunile erau și mai grele, iar la școlile normale o subvenție a statului însemna maghiarizarea completă a școlii, și ca personal didactic și ca limbă de predare.

* * *

Era logic, ca guvernele române să adopte dela început modul unguresc de subvenționare și să-l aplice — *mutatis mutandis* — la noua situație.

Dar aceasta era o imposibilitate.

Dacă guvernele românești ar fi aplicat dispozițiile legilor ungurești la acordarea subvențiunii școlilor minoritare, n'ar mai fi rămas nici o singură școală confesională ungurească, fiindcă nu s'ar găsi nici una, care să ceară dela stat mai puțin de 50% din bugetul celui are. Tocmai din acest motiv ungurii noștri și-au formulat pretențiunile lor în următoarele:

1. Subvenția pentru școli să li se dea de către guvernul român în mod global și la mâna episcopilor, cari la rândul lor o vor distribui după necesitate

2. Să nu se ceară nimic în schimbul subvențiunii, ci ajutorul să se dea gratuit, fără se să aplice articolele din legea ungurească referitoare la subvențiile de stat.

Dar, tocmai aici este dificultatea. Chestiunea subvențiunii școlilor minoritare face parte din politica școlară generală a statului românesc. Iar această politică generală cere, ca statul român să subvenționeze numai acele școli minoritare, cari au servit și în trecut exclusiv intereselor culturale ungurești și sunt astfel o necesitate pentru neamul unguresc din România.

Statul român nu poate să subvenționeze acele școli ungurești, cari au fost ridicate de către fostul stat maghiar ca să maghiarizeze pe români, și cari școli astăzi nu au popor localnic unguresc, fiind prin finuturi românești.

Aceste școli de propagandă ungurească și-au pierdut astăzi dreptul de existență și trebuie să dispară. În orice caz, nu statul român va fi cel ce trebuie să le fină în picioare cu ajutorul banului public. Iată pentruce este imposibilă acordarea unei subvenții în mod global

care ar fi să se puna la dispoziția episcopilor maghiari, ca reprezentanți ai școlilor minoritare ungurești.

Pentru a ușura totuși tranșacția dintre stat și școlile minoritare cel ce scrie aceste rânduri a atras încă în 1924*) atenția conducătorilor școlilor minoritare, că singura soluție de a ieși dintr-o situație dificilă, ar fi *contingentarea școlilor minoritare la numărul*, ce este necesar pentru cultura ungurească.

Dar atunci am fost combătut de întreaga presă ungurească, iar ideea a fost respinsă de toate congresele confesionale minoritare.

Astăzi din contră am marea satisfacție să constat, că ideea contingentării școlilor minoritare (Abbau) a fost primită atât de adunarea Statusului catolic ardelean cât și de conventul reformat, iar comisiunile alese în acest scop studiază, cum ar putea fi soluționată chestiunea contingentării școlilor confesionale ungurești.

În tot cazul, o subvenție pentru școlile minoritare nu se poate acorda decât în mod individual. La stabilirea condițiilor guvernul va trebui să fie cât se poate de larg și generos, ca să se arete și în felul acesta că statul nu vânează după limba și conștiința cetățenilor neromâni cu mijloace meschine și incompatibile cu principiile civilizației moderne.

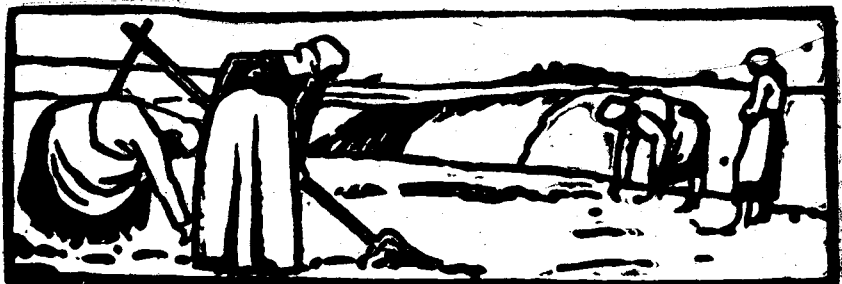
Am presimțirea, că deși chestiunea subvenționării școlilor ungurești este cât se poate de simplă, totuși ea va rămânea în grija viitorului. Căci, pentru a deslega o chestiune culturală și sufletească, e nevoie să cunoști un trecut și o psihologie, ca să poți da o soluție mulțumitoare.

Fără de acestea te frământă zădarnic, căci chiar când crezi, că știi toate, îți lipsește curajul, ca să eși pe arenă.

În cazul de față ni se pare că lipsește și înțelegerea și curajul.

OCTAVIAN PRIE

*) Vezi „Țara Noastră” din 1924.

Mustul care s'a limpezit

Eram în inspecție.

Infundat într'un „Fiat“ hodorogit, că toate vehiculele oficialităților din provincie, cutreeram satele dela nordul țării. Colindările acestea, care'n limbajul oficial se numesc „inspecții inopinate“, în afară de darul lor specific de a răscoli praful școlilor și sufletele bieților dascăli, au uneori avantajul de a-ți oferi un prilej minunat pentru observări și reflecții de tot felul.

— Școala este oglinda satului, îmi șopteam în taină... În oglinda aceasta se reflectează de obicei toată fizionomia lui culturală și socială. În ea poți vedea mai clar fotografia primarului, a notarului și celorlalte căpetenii rurale. Cum e clădirea școlii așa este și satul. Pe învățător îl poți judeca abia după ce ai intrat și l-ai văzut în mijlocul copiilor...

Astfel de reflecții începusem să torc în gândul meu, când deodată mașina se oprește. Eram înaintea unei școli. Clădire curată și luminoasă, nu prea mare. Când intrăm în curte revizorul școlar, — care mă însoțea, — îmi șoptește numele învățătorului, adăugându-i câteva aprecieri interesante. Mi s'a părut un nume foarte cunoscut. În momentul acela însă nu puteam să-mi dau seama de unde-l cunoșteam, mai ales, că'n satul acesta nu călcasem niciodată. Intrăm în clasă.

De pe catedră coboară un omuleț mai subțirel, cu tâmpile sure, cu fața suptă și palidă, cu privirea timidă și surprinsă. Se înclină și salută cu respect.

Mă prezint și-i întind mâna, ca de obicei.

— Sunt Ioachim Codruț, învățător diriginte. Imi pare foarte bine, domnule „inspector“ și mă bucur, fiindcă eu vă cunosc pe domnia=voastră și încă de mulțișor. Dv. poate m'ați uitat de atunci. Eram contemporani la seminarul din Sibiu...

— Da, da. Înțeleg acum de unde-mi era numele dtale atât de cunoscut. Va să zică erai „la pedagogie“ pe vremea când eu urmam

„la teologie“. În adevăr multă apă a trecut deatunci pe valea Țibinului...

Și într-o clipă gândurile-mi sburară pe cărările trecutului, făcând să-mi răsară'n amintire anii petrecuți între zidurile Seminarului lui Șaguna, cu toate bucuriile lor senine, cu tot clocotul lor de avânturi tinerești.

În pervazul aducerii aminte mi se profilă atunci imaginea ștearsă a școalei noastre populare din Ardeal. Din Ardealul de ieri, bine înțeles, când școala era „fiica bisericei“, la sânul ei de mamă stropindu-și cu lacrimi un trai obidit și sărac. Preotul satului, fiind de drept directorul școalei, era trăsătura de unire între cele două așezăminte, prin care respira sufletul neamului. Pentru a se pregăti în vederea acestui dublu rol apostolicesc, grație spiritului luminat al lui Șaguna, candidații de preoție erau obligați să urmeze paralel și cursurile pedagogice din școala normală (aflătoare sub acelaș acoperiș). În chipul acesta s'a încheiat la noi legătura cea indisolubilă dintre biserică și școală. Astfel s'au contopit în educație și idealuri cei doi factori determinanți în procesul de civilizație al poporului: *preotul și dascălul satului...*

Amintirile, cu farmecul lor seducător mă furaseră complet și m'ar fi purtat încă cine știe cât timp „pe sub Arini“ și prin alte colțuri ale Sibiului, acest Heidelberg al nostru de altă dată, dacă privirile ciudate ale învățătorului, care se uita pierdut la mine, nu m'ar fi readus la realitate.

Asist la o lecție, termin inspecția și ieșim.

— Pot să-ți spun, că te-ai prezentat bine, și tată și elevii. Dar cum ai ajuns în părțile acestea? — îl întreb eu, obsedat încă de amintirile din seminar.

— E o întreagă Odisee, domnule inspector, răspunse dascălul, pironindu-și ochii 'n pământ.

— Istorisește-mi-o, că mă interesează.

Și ne oprim în mijlocul curții, plină cu soare.

— Mă cam jenează lucrul, dar în fine, d=voastră vă spun totul cum a fost, ca la un tată. Eram învățător pe la noi, în părțile Orăștiei. Imi aveam gospodăria mea, familia mea, rostul meu. Imi mergea bine și eram un om mulțumit de soarta lui. A venit războiul. M'am înrolat și m'au purtat pe toate fronturile și prin toate tranșeele, ca sergent de honvezi. După cinci ani de suferință, m'am întors teafăr acasă, dar cu nervii tociți de vuietul tunurilor și cu o mare doză de acreală în suflet. Eram schimbat cu totul. Viața dela sat nu-mi mai plăcea de loc. Văzusem atâta lume, mă desvătasem să lucrez și mă obișnuisem cu sgomotul dela orașe. Să mă apuc din nou de școală, nu-mi venea. Doamne ferește! Stăteam așa nehotărât. La Cluj era o lume nouă, se formase Consiliul dirigent. Stăpânirea românească era în toiul ei.

— Ce stai cu mâinile în sân? — zice într-o zi nevastă-mea. Toți se mută la orașe, toți cei cu carte și mai răsăriți iau slujbe mai bune. Numai tu ai să rămâi veșnic la azbuche. M'am săturat de

reale pentru partid. La intervenția prefectului m'au numit revizor școlar de clasa II. Nevastă-meă nu-și mai încăpea în piele de bucurie și i-a spus servitoarei să-i zică deacum „nagyságos asszony”. Eram în vârful piramidei, unde nu visasem s'ajung vreodată. Slujba cea nouă era frumoasă, știți bine, dar cerea și muncă și pricepere. Eu însă, care părăsisem dascălia de 10 ani, vă inchipuiți ce treabă puteam să fac în controlul învățământului. Uitaseam aproape tot și nu cunoșteam nici legile și regulamentele școlare. Mă țineam mai mult de trebile și ședințele partidului. Și terorizam pe dascălii, cari manifestau credințe și opinii politice contrare. La un moment dat nemulțumirile și denunțurile contra mea au început să curgă. Mi s'au pus în cărcă delugate potlogării, și într-o bună zi m'am pomenit, că mi se revocă delegația de revizor de plasă. Iarăși îmi săriseră pernele și mă văzui aruncat în stradă, ca o cârpă. Niciunul din politicianii, pentru cari mă războisem, nu mi-a luat apărarea. Toți s'au lepădat. Atunci m'am simțit mai înjosit și mai nenorocit, ca totdeauna. Un mare desgust de oameni, și mai ales de cei cu politica, îmi umpluse sufletul. Mi-era deadreptul rușine să mă mai arăt între oameni, mai ales, că unii dintre învățători mă întâmpinau cu zâmbete de dispreț și ironie.

Nevastă-meă, și mai ambițioasă, să cadă la pat nu altceva. Plângea într-una și blestema pe toți sfinții din cer și pe toți muritorii de pe pământ.

Mi-a declarat apoi, că ea nu mai rămâne la oraș cu nici un preț, dacă nu mai este, doamna revizorului. „Rușinea de a se întâlni cu prietenele ei n-o poate suporta. Mai bine prima în sat, decât ultima la oraș, — vorba aia. — „Al dracului să fie orașul și blestemul să fie ceasul în care l'am dorit!” adausei eu mâhnit și totodată decis să încep o altă viață. Adică să mă întorc la viața și meseria mea de demult. Anii mei, dela începutul carierii de învățător, îmi apărură atunci înfășurați într-o aureolă de lumină, de mulțumire și liniște binefăcătoare. În fața ochilor îmi apără imaginea unei școli pline de copii rumeni și sănătoși, cari părea că mă chemau să-i învăț carte... Mi-am cerut un post și am fost numit aici, în satul acesta îndepărtat, unde nu mă cunoștea nimeni. Nici nu doream să știe cineva pățăniile și aventurile vieții mele, pe cari mă trudeam să le șterg cu totul din amintire.

Aici trăiesc acum de doi ani. Și pot să vă spun, că mă simțesc ca și când aș fi înviat din mormânt. Pacea și curățenia vieții dela țară m'a priment la suflet, noul contact cu școala m'a înviorat și mi-a redat idealul de viață. Sunt alt om. Nu mai sunt un pierdevară, un derbedeu fără lucru și-o lichea politică, cum ajunsesem să fiu la oraș. Mi-e și rușine când mă gândesc cât de adânc decăzusem sub aspectul moral. Îmi plăcea că sunt „ceva domn mai mare”, dar simțeam în același timp, că sunt un stricat și lumea nu mă respectă de loc. Acum m'am lepădat de toate păcatele astea, ca de Satana. Inima mi-a venit la loc, ca o apă care-și revine la matcă, după ce se umflase de noroiul ploilor.

Într-o noapte, acum de curând, am visat, că eram iarăși revizor

reale pentru partid. La intervenția prefectului m'au numit revizor școlar de clasa II. Nevastă=mea nu=și mai încăpea în piele de bucurie și i=a spus servitoarei să=i zică deacum „nagyságos asszony”. Eram în vârful piramidei, unde nu visasem s'ajung vreodată. Slujba cea nouă era frumoasă, știți bine, dar cerea și muncă și pricepere. Eu însă, care părăsisem dascălia de 10 ani, vă inchipuiți ce treabă puteam să fac în controlul învățământului. Uitasem aproape tot și nu cunoșteam nici legile și regulamentele școlare. Mă țineam mai mult de trebile și ședințele partidului. Și terorizam pe dascălii, cari manifestau credințe și opinii politice contrare. La un moment dat nemulțumirile și denunțurile contra mea au început să curgă. Mi s'au pus în cârcă felurile potlogării, și într'o bună zi m'am pomenit, că mi se revocă delegația de revizor de plasă. Iarăși îmi sărăseră pernele și mă văzui aruncat în stradă, ca o cârpă. Niciunul din politicianii, pentru cari mă războisem, nu mi=a luat apărarea. Toți s'au lepădat. Atunci m'am simțit mai înjosit și mai nenorocit, ca totdeauna. Un mare desgust de oameni, și mai ales de cei cu politica, îmi umpluse sufletul. Mi=era deadreptul rușine să mă mai arăt între oameni, mai ales, că unii dintre învățători mă întâmpinau cu zâmbete de dispreț și ironie.

Nevastă=mea, și mai ambițioasă, să cadă la pat nu altceva. Plângea într'una și blestema pe toți sfinții din cer și pe toți muritorii de pe pământ.

Mi=a declarat apoi, că ea nu mai rămâne la oraș cu nici un preț, dacă nu mai este, doamna revizorului. „Rușinea de a se întâlni cu prietenele ei n'o poate suporta. Mai bine prima în sat, decât ultima la oraș, — vorba aia. — „Al dracului să fie orașul și blestemat să fie ceasul în care l'am dorit“! adausei eu mâhnit și totodată decis să încep o altă viață. Adică să mă întorc la viața și meseria mea de demult. Anii mei, dela începutul carierii de învățător, îmi apărură atunci înfășurați într'o aureolă de lumină, de mulțumire și liniște binefăcătoare. În fața ochilor îmi apără imaginea unei școli pline de copii rumeni și sănătoși, cari părea că mă chemau să=i învăț carte... Mi=am cerut un post și am fost numit aici, în satul acesta îndepărtat, unde nu mă cunoștea nimeni. Nici nu doream să știe cineva pățăniile și aventurile vieții mele, pe cari mă trudeam să le șterg cu totul din amintire.

Aici trăiesc acum de doi ani. Și pot să vă spun, că mă simțesc ca și când aș fi înviat din mormânt. Pacea și curățenia vieții dela țară m'a priment la suflet, noul contact cu școala m'a înviorat și mi=a redat idealul de viață. Sunt alt om. Nu mai sunt un pierdevară, un derbedeu fără lucru și=o lichea politică, cum ajunsesem să fiu la oraș. Mi=e și rușine când mă gândesc cât de adânc decăzusem sub aspectul moral. Îmi plăcea că sunt „ceva domn mai mare“, dar simțeam în același timp, că sunt un stricat și lumea nu mă respectă de loc. Acum m'am lepădat de toate păcatele astea, ca de Satana. Inima mi=a venit la loc, ca o apă care=și revine la matcă, după ce se umflase de noroiul ploilor.

Într'o noapte, acum de curând, am visat, că eram iarăși revizor

și părea că venise un inspector să mă ancheteze... Dimineata, când m'am trezit și am văzut că nu era adevărat, am avut o bucurie, de'mi părea, că toată țara este a mea. Nu mai doresc nimica. Și n'aș pleca de aici, n'aș schimba postul ce-l am, pentru lumea toată. N'am altă țintă, decât să-mi împlinesc datoria și rostul meu modest de făcliuță, care se consumă pe sine ca să lumineze pe alții. Vă rog să mă credeți. Ceeace v'am spus este spovedania unui om, care s'a regăsit pe sine însuși...

I-am strâns mâna cu căldură și l-am felicitat.

— Imi pare nespus de bine, că te-am ascultat și te-am descoperit. Povestea d-tale m'a înduioșat sincer, deși o cunoșteam din pățania altora. Ambițiile deșarte te-au desrădăcinat, psihologia vremii te-a fost coborât. Suferințele îndurate însă te-au vindecat de boală și te-au înălțat iarăși pe pedestalul sufletesc, de pe care poți să fii acea pentru ce te-a pregătit entusiastul nostru profesor de pedagogie, răposatul Petre Șpan dela Sibiu: *un adevărat dascăl al poporului. Dumnezeu să-ți ajute!*

Am plecat.

— Exemple de felul acesta sunt mai multe — zise pe drum revizorul școlar. Tipul învățătorului apucat de vâltoarea politică sau prins de paianjenul psychozei bolnave de după război este destul de frecvent la noi.

— Da, știu. Fenomenul este însă mai general și cuprinde întreagă pătura noastră cultă. Este un ferment, care ne-a scos pe toți din alvia veche. Ai citit d-ta articolul lui Goga: „Mustul care fierbe“?

— L-am citit.

— Ei bine, dascălul acesta este *Mustul care s'a limpezit...* După un timp anumit întreg mustul vieții noastre publice se va limpezi.

E un proces chimic de mult verificat.

GH. TULBURE

Etica politică

Evident, că în societatea modernă numai nerozii sau naivii mai cred în domnia etice pure asupra faptelor omenești.

Incolo, toată lumea a învățat, din proprie experiență și din observarea altuia, că imperativul categoric a rămas o superbă planare în sferile abstracției prin care singuratecul cugetător dela Königsberg a zărit o clipă, peste margini, imagina fugară a unei lumi care nu există, că morala kantiană este valabilă numai în imperiul senin al meditației, unde spiritul omenesc descătușat pentru o oră din brutalitatea contingentelor, ia o scurtă baie de ideal, că învățăturile lui Christos sunt bilete de tren valabile la acceleratul care duce (cândva) în Raiu.

Dar, până la minutul suprem când trenul acela se va urni spre veșnicie, mai e timp (fiecare îl speră și îl vrea cât mai depărtat). De aceea, nimeni nu se grăbește să-și cumpere biletul, cu moneda etice imaculate.

Iar dela orele rare în cari liniștea meditației acceptă cu păcălițoare generozitate, cele mai frumoase precepte și până în clipa acțiunii, câte nu se schimbă în tainicele angrenaje ale rotativei sufletești! Ea îi imprimă gestului caracterul, după alte norme decât blânde paragrafe ale etice...

Asfel, în veacul automobilului-rachetă și al jazz-bandului, când omul brăzdează, în zbor, văzduhul peste oceane și poli, când vorbește la depărtări de trei mii de kilometri, bătrâna morală evo-luată în ritm de charleston a ajuns la o remarcabilă elasticitate.

Etica e un fel de *shewingum* al masticăției noastre spirituale. Precum americanul mestecă, răsucindu-l de pe un rând de măsele pe altul, vestitul preparat gumos menit să-i acomodeze ritmul nervilor printr'o insinuantă elasticitate, spiritul modern acordă etice, cu gene-

rozitate, această comodă proprietate. O trece pe falca unde-i convine în momentul cuyenit, sau o scuipă scurt printre dinți când devine plicticoasă.

E foarte natural, dar, ca fiecare profesiune ori ramură de activitate omenească să aibe o etică proprie, modelată după necesitățile de licență morală în concordanță cu interesele respective.

Băcanul înșală cu candoare la cântar în interesul propășirii magazinului său, care fiind un element comercial contribuie la dezvoltarea vieții economice a țării. Deci, ocaua mică devine un gest patriotic. Dar același băcan face spume, când vameșul îl încarcă la taxa pe un articol, — și tună împotriva „corupției“.

Aceasta e etica lui.

Antreprenorul te bagă în misteriosu-i labirint de devize, de nu te mai scapă șapte bănci binevoitoare, dar strigă ca din gură de șarpe când angrosistul îi intercalează printre căruțele de var câteva chiloame de piatră sadea, care refuză să se sfință, măcar de-ai aduce toată Dunărea peste ea.

E etica lui.

Și așa mai departe. Exemplele se succed în același raport de opoziție pe câmpul imens al activității omenești.

Există însă o artă, care a reușit să aducă etica la un rang de elascitate stupefiantă.

E politica.

Pe acest tărâm morala joacă pe multe de cuțit și pe vârfuri de ace cea mai aiuritoare echilibristică, cu o virtuozitate fără seamăn.

Ați asistat, atunci, la cele mai palpitante violențe în incinta care determină soarta nației. Ați văzut pe fruntașii noștri înconjurați de armatele respective sfărâmându-se reciproc cu invective grele ca niște bolovani, sub a căror lovitură feasta morală a fiecăruia pare că plesnește lăsând să se scurgă pe podeaua opiniei publice creierul tuturor infamiilor. Ați asistat la subita transformare a celor mai distinși gentlemen, în vinete pachete de congestie din cari injuria furioasă se răspândește ca tărâța dintr'o păpușă găurită. I-ați văzut repezindu-se unul la altul cu vinele umflate, spumoși și asudați, ași așteptat palpitând de emoție clipa ciocnirii supreme, saliva vi s'a uscat în gură ca în preajma cataclismelor sismice.

Dar soneria prezidențială a sunat. Ședința s'a suspendat. Peste cinci minute tigrii înfricoșători se transformă la bufet în pașnici și amicali consumatori de dulceață, apă rece și șpriț. La o ceașcă de șvarț, cumplitii antagoniști, aceia cari se întrededorau adineaori, se bat pe umăr și-și spun anecdote picante.

În fața unor astfel de frezzo-fregolisime morale, cetățeanul naiv rămâne gură cască și se crucește a minune.

El nu cunoaște etica politică, mai elastică decât guma și chiar decât aerul. El nu-și dă seama că politicianismul din incintă este reprezentantul unei profesiuni cu o morală aparte, iar deputatul consumator dela bufet a devenit individul social normal, care l'a și uitat pe furiosul matador al pupitelor de lemn uscat.

Bătălia vorbelor trece dela proiectilul sonor al cuvântului rostit, la acela al literei scrise

Presa politică propagă cu măririi de debit acelaş principiu de elasticitate efică.

Intre tabere campaniile cele mai grozave sbârâie sub teascurile rotativelor.

Intre matadori zboară violenţele, epitelele injurioase, sau cele mai grave acuzaţii din cari adesea cinstea personală nu e cruţată.

Dar, între X şi Y, cari s'au taxat drept bandiţi ori trădători, bate într'o zi un vânt care întoarce subit pânzele şi corabia fiecăruia efectuează o curbă de eleganţă apropiere.

Şi vezi de-odată pe cei ce-şi puseseră mâna în păr, ţinându-se de braţ sau chiar de după talie.

Spectatorii acestor fenomene, oneştii cetăţeni cari nu sunt în secretele artei politice, se sperie ca de o monstruizitate, se alarmează ca la un semn de pervertire, se indignează ca în faţa unei obscenităţi cinice.

Ei nu ştiu, că politica este cea mai perfidă ficţiune a realităţii şi confundă politica de partid cu politica de stat.

Nu vă alarmaţi, cuminiţi şi prea cinstiţi interpreţi ai imperativului categoric. Politica de partid are subtile rezoane, pe cari nu le puteţi întrezări de dincolo de culise, şi transformismul acela care vă ofenzează simţul dvoastră moral, nu are nimic primejdios.

Dimpotrivă, el este şurubul unui joc de roţi în temeiul căruia ceasornicul statului poate merge în ritm normal nelăsând să se oprească minutarul prea mult timp pe cifra unei singure tabere.

Fără surprizele machiavelismului politic, fără necontenitele posibilităţi neaşteptate, ar trebui să ne temem.

Aşa, nimic nu ne poate ameninţa, fiindcă nimeni în rotaţia politică nu poate fi sigur de el şi toţi au nevoie de toţi...

V. RUSSU-ŞIRIANU

Problema stabilizării

— Revalorizări păgubitoare —

Video meliora, deteriora sequor

Stabilizarea unei monede nu cere numai condițiuni economice interne favorabile. Desigur, că o circulație fiduciară suficientă este necesară: d. Vintilă Brătianu a făcut, deci, o greșală capitală de a legifera limitarea emisiunii atunci când ea trebuia mărită, treptat și prudent, pe bază de deize cu acoperire de 100 la sută, până la îndestularea pieței și în raport cu circulația progresivă a mărfurilor. Însă, această operațiune trebuia făcută cu câțiva ani înainte de stabilizare, pentru că nu s'ar fi putut evita oarecari oscilațiuni valutare. Inmulțirea mijloacelor de plată concomitent cu decretarea stabilizării prezintă, după cum am avut prilejul să constatăm, un pericol enorm, deoarece nici împrumutul extern nu este asigurat.

Dar, chiar dacă ar fi urmat această cale, datoria guvernului nu se oprea aci. Creditul țării, adânc zdruncinat în afară și înăuntru în urma nefastei politici a bonurilor de tezaur neonorate la scadență, trebuia neapărat redobândit. Aceasta nu se putea face decât prin regularizarea tuturor litigiilor pe care le aveam peste graniță și prin consolidarea întregii noastre datorii externe.

Cum s'a achifăt guvernul de această îndatorire? Paginile cari urmează ne vor lămuri.

Mai întâi, la cât se urcă datoria publică a României? Mulți vor afla, desigur, cu surprindere, că date precise asupra pasivului statului lipsesc cu desăvârșire.

În expunerea de motive a bugetului general al statului pe anul 1926, datoria publică românească este evaluată la 90 miliarde lei.

Cifrele oficiale publicate de „Anuarul statistic al României” din 1926 arată că acest total se poate urca la suma de 122 miliarde lei. Pe de altă parte, după d. Ion Lapedatu, sumele datorate se urcă la 35.327 milioane lei și 3.105 milioane lei aur, ceea-ce ar face un total de 141 miliarde lei hârtie.¹⁾

Dintr'o cercetare amănunțită a tuturor posturilor debitoare, reese că datoria publică a statului este de aproximativ 173 miliarde lei, din care 36 miliarde reprezintă datoria internă și 137 miliarde datoria externă. Dacă scadem din această sumă reparațiunile cari ni se datoresc de către foștii noștri inamici și cari pot fi evaluate la 46 miliarde lei, rămâne un pasiv de lei 127 miliarde.²⁾

Repetăm, această sumă este aproximativă, căci date pozitive nu există nici azi după revalorizarea rentelor și a datoriei noastre de război. Chiar d. ministru de Finanțe mărturisește această lacună în expunerea de motive a bugetului pe 1928, explicând-o prin faptul că „diversitatea originelor, a condițiunilor și a monedelor face foarte dificilă o totalizare a datoriei publice externe”. Dificilă, se poate; dar posibilă și necesară, chiar într'o situațiune normală. Într'o expunere de motive, care arată nevoia contractării unui împrumut extern pentru stabilizarea monedei, o astfel de mărturisire este cu totul inadmisibilă. Frumoasă opinie vor fi având experții și financiarii străini de gospodăria finanțelor românești. Și ne mai mirăm că tratativele au durat un an! Dar nu de asta e vorba.

Cifra de 173 miliarde care constituie datoria externă a statului român este calculată pe ziua de 1 Ianuarie 1928. Nu sunt deci cuprinse în această sumă rentele nestampilate cari se află în mâinile germanilor și cari se urcă la 883 milioane franci aur; nu este cuprins cadoul de 17 miliarde lei, pe care, după calculul dlui M. Manoilescu, guvernul nostru l'a făcut Franței în urma faimosului aranjament al datoriei noastre de război; nu este cuprinsă, în fine, diferența între valoarea rentelor stampilate în franci aur admisă de guvern, diferență care se urcă aproape la suma de 13 miliarde lei.

Cum o ajuns d. Vintilă Brățianu la o posibilă sporire a datoriei publice a țării cu vre-o 60 miliarde lei? O asemenea ispravă merită o deosebită cercetare.

De mulți ani, România se găsește față de străinătate, într'o situațiune foarte grea din cauza unor litigii financiare. Ele erau de trei feluri. În primul rând, România nu a satisfăcut angajamentelor luate prin bonurile de tezaur. Șicanele de tot felul făcute de guvernul liberal pentru achitarea sau consolidarea acestor bonuri, eliberate în disprețul celor mai elementare noțiuni de contabilitate, ne-au dus la conflicte dăunătoare cu firmele străine, cari au mers până la sechestrarea de către guvernul italian a vapoarelor românești.

¹⁾ Ion Lapedatu: Problema datoriei publice și reforma monedară (Buletinul Institutului Economic Românesc Nr. 9 din 1924).

²⁾ Datoria nu e prea mare. Socotită pe cap de locuitor, revine la 10.000 lei sau 330 franci aur. Franța are o datorie publică de peste 100 miliarde aur, ceea-ce face 2500 franci aur de fiecare locuitor.

În al doilea loc, războiul ne-a lăsat cu o mare datorie către aliații noștri pentru materialele de tot felul, cari ne-au fost furnizate. Asemenea creditori aveam în Franța, Anglia, America și Italia. Cel mai important era Franța, căreia i datoram peste un miliard franci.

A treia chestiune era aceea a împrumuturilor pe care le făcuse România de la 1889 până în 1914. Aceste rente, cari se urcau la suma de aproape 2 miliarde lei aur, au fost toate emise în Germania de către băncile Bleisröder și Disconto Gesellschaft, afară de primele două împrumuturi emise de „Bass und Herz” din Frankfurt și Dresdner Bank. Bazându-se, deci, pe art. 197 al. b din tratatul de la Versailles, guvernul a considerat această datorie ca inexistentă, creditorul fiind un fost inamic. Dar, o parte din aceste titluri erau plasate pe alte piețe decât cele din Germania. Posesorii lor — englezi, francezi, belgieni și danezi — au protestat în calitate de foști aliați sau neutri, astfel că guvernul a procedat la stampilarea rentelor aflate în afară de Germania. Printr-o înțelegere cu detentorii, serviciul acestor rente se făcea în franci francezi în loc de lei.

Iată cum se prezenta situația în anul 1925. Care ar fi fost datoria unui guvern, care ar fi avut în vedere pregătirea stabilizării și deschiderea drumului spre un împrumut extern? N’ar fi întârziat o clipă; ar fi intrat în tratative cu creditorii spre a se ajunge, cât mai curând, la consolidarea definitivă a acestor datorii, dând astfel dovadă că statul român nu înțelege să rămână cu creditul său zdruncinat prin faptul că chestiuni de o asemenea importanță pot fi lăsate în suspensie.

Guvernul, însă, în patru ani de activitate, *n’a făcut nimic*. Nici nu a căutat măcar să șteargă urâta impresiune despre onorabilitatea statului ca debtor, lăsată în apus de sălbateca rezolvire a chestiunii bonurilor de tezaur. D. Vintilă Brătianu s’a mulțumit cu satisfacție că „echilibrarea” bugetelor sale era mai ușoară, nefiind obligat să țină seamă de anuități și dobânzi supărătoare... După cum se vede, mentalitatea struțului, cu capul ascuns în nisip!

Dar, iată că a venit și ziua socotelilor. Văzând că „prin noi înși-ne”, nu se poate menține la putere, d. Vintilă Brătianu s’a văzut deodată obligat să ceară concursul străinătății. Aci ne așteptau creditorii. Și știau că nu pierd nimic răbdând și că dușmanul lor de ieri, azi premierul țării românești, va fi obligat, dacă nu vrea să se cufunde cu partidul său cu tot, să bată la ușa lor.

Un lucru ar fi putut salva partidul liberal de groaznica situație în care se află azi. Dacă ar fi lăsat guvernul precedent să-și termine opera începută în ce privește regularea litigiilor externe, d. Brătianu nu s’ar fi găsit astăzi în fața unor pretențiuni pe care este obligat să le admită. Într’adevăr, consolidarea datoriei noastre față de Italia s’a făcut pe baza principiului: o liră dinainte de război = o liră hârtie actuală. Ca urmare a acestui precedent, Franța n’ar fi putut cere condițiuni mai grele, iar în ce privește Germania, atât chestiunea rentelor cât și acelea a emisiunii Băncii Generale, a depozitului nostru la Reichsbank și a despăgubirilor rezultate din tratatul de la Bu-

curești, erau pe cale de a căpăta soluțiuni cu desăvârșire mulțumitoare. Astăzi s'a răzbunat destinul.

De îndată ce guvernul liberal s'a adresat la Paris, cerând un sprijin pentru stabilizarea leului, cercurile financiare franceze au înțeles avantajele cari pot fi trase de acolo. Să nu se vorbească azi de sentimente. În politică și afaceri nu există sentiment. Legăturile noastre sufletești cu Franța pot forma obiectul unor note și discursuri înflăcărate la Quai d'Orsay și la Palatul Sturza, dar e copilărească intențiunea de a găsi în ele un motiv de a obține un tratament mai bun din partea unui guvern dator să țină seama de interesele celor în numele cărora tratează. Dacă România ar fi fost în locul Franței, era obligată să procedeze la fel, folosindu-se de toate împrejurările și de toate greșelile debitorului pentru a obține cât mai mult. Nu Franța poate fi făcută vinovată. Guvernul ei nu și-a făcut decât datoria de guvern. Iată ce nu se poate spune de guvernul nostru, care nu avea dreptul să pună în sarcina cetățenilor angajamente pe cât de oneroase pe atât de inutile.

Dar, iată faptele:

Neputându-se menține la putere decât cu programul opoziției pe care nu-i convenea — din interes de partid — să-l realizeze prin mijloacele preconizate de autorii dlui Vintilă Brătianu se adresează Franței, lucru care a convenit de minune politicei pe care d. Poincaré o făcea în orient. Sprijinul Franței oficiale era, deci, asigurat. Motivele dlui Poincaré nu interesau cercurile financiare, cari au făcut presiunile necesare asupra împușcărilor guvernului francez pentru a-l obliga pe d. Vintilă Brătianu să primească condițiunile lor.

Înainte de a sta de vorbă, Franța a pretins, deci, rezolvirea litigiilor: datoria de război și rentele stampilate.

Datoria noastră de război, anulându-se prin datoria Franței către noi pentru distrugerile petrolifere, reeșia că noi nu datoram nimic Franței. Franța ne-a pretins, însă, revalorizarea în aur a datoriei noastre în franci hârtie. Prin simplul fapt, că am admis aceasta, am făcut Franței un cadou de 500 milioane franci aur, sau 17 miliarde lei pe cari ne-am angajat să le plătim în 60 de ani. Concesiunea făcută de guvernul român este cu atât mai inexplicabilă, cu cât guvernul francez a achitat pe industriașii cari ne-au furnizat materialul în franci hârtie sau în bonurile apărării naționale, silindu-i astfel să subscrie la împrumutul statului. Deci, nu casele producătoare, ci singur statul francez câștigă diferența. Cu un an înainte, Italia nu ne ceruse nici un procent de revalorizare, cu toate că lira era mai scăzută față de aur decât francul francez!

Acest prim pas făcut de guvernul liberal pe calea unor concesiuni pe cari nu le-ar fi consimțit nicio țară a declanșat pofa tuturor cercurilor financiare.

Astfel a urmat chestiunea rentelor antebelice, din cari aproape $\frac{2}{3}$ se află în mâinile germanilor. Pentru tranșa lor, deținătorii francezi, belgieni și elvețieni au pretins că serviciul acestor rente să se facă în aur, ceea ce reprezintă o înmulțire prin 5 a sumelor destinate dobân-

zilor și a anuităților. Acesta este obiectul convenției cu purtătorii de rentă, pe care un spirit de disciplină demn de o cauză mai bună a ratificat-o adunarea din dealul Patriarhiei.

În condițiuni normale, adică nefiind silit de nici o necesitate a momentului, nimic nu ar fi obligat un guvern românesc să admită revalorizarea acestor rente. Într'adevăr, principiul revalorizării unui titlu emis într'o monedă al cărei curs a scăzut nu e justificat nici în fapt — căci titlul nu se mai află în mână celui care l'a subscris — nici în drept, deoarece revalorizarea rentelor ar ridica problema revalorizării tuturor creanțelor cari se lichidează într'o monedă depreciată. Cel mult se putea admite serviciul acestor rente în moneda purtătorului, ceea ce s'a făcut de altfel cu ocazia stampilării. Dar, ce drept poate avea deținătorul francez de rentă românească la un tratament mai favorabil decât deținătorul de rentă franceză? Cu alte cuvinte pentru ce și-ar primi purtătorul de rentă franceză dobânda în franci hârtie, titlul său nevalorând decât $\frac{1}{4}$ din valoarea lui nominală, pe când alt francez purtător de rentă românească își va vedea cuponul în aur? Din toate țările, numai Germania a admis o revalorizare parțială a titlurilor de stat. Dar moneda ei fusese redusă la zero, ceea ce ar fi atras anularea de fapt a datoriei publice liberate în mărci. Cota de revalorizare n'a fost decât de 2,5 la sută, ceea ce înseamnă că purtătorul unui titlu de 500 mk. a primit un nou titlu în valoare de 12.50 mărci aur. Cât de departe suntem de procentul de revalorizare a rentelor noastre admis de guvernul liberal, care începe cu 40% pentru a ajunge în 1951, printr'o scară progresivă, la 100 la sută! Vrea să zică statul român nu-și achită nici furnizorii nici dăunații de război, dar face băncilor franceze și elvețiene cari au acumulat pe prețuri de nimic titluri românești, un cadou de 13 miliarde lei! Moral și elegant.

Franța a obținut, deci, tot ce a vrut de la d. Vintilă Brătianu, care spera că acest sacrificiu va fi suficient pentru a-i asigura concursul ei, dar s'a întâmplat altfel: după rezolvarea acestor operațiuni preliminare, dnii Moreau și Rist au declarat imputerniciților români că Franța singură nu poate fi României de nici un folos, deoarece concursul tuturor băncilor de emisiune este absolut necesar. Astfel s'a găsit d. Vintilă Brătianu abia la începutul unui sir nesfârșit de pretențiuni similare. Am tratat, deci, cu Anglia unde s'a ajuns la o înțelegere cu casa Schröder, tot pe principiul revalorizării integrale, care ne costă numai — numărul rentelor deținute de Schröder fiind destul de mic — suma de aproape 1 miliard lei.

Dar Germania, care nu vedea motivul pentru care ar da României un sprijin de care ar profita industria franceză și politica personală a dlui Poincaré, a pretins și ea, pe lângă altele, un aranjament privitor la toate rentele românești aflate acolo. Suntem, deci, obligați, dacă vrem să ne stabilizăm moneda prin guvernul liberal, să recunoaștem în total sau parțial, o datorie anulată la Versailles, care se poate ridica la suma de 30 miliarde lei.

Iată unde ne aflăm azi.

Pe de o parte guvernul liberal a luat angajamente, ratificate de Parlamentul său, cari sporesc datoria publică a statului cu aproape 30 miliarde lei, iar pe de alta suntem în fața unei obligațiuni de a acumula noi sarcini pe spinarea țării, căci altfel Germania ne refuză orice concurs, nu ni se acordă împrumutul și nu putem realiza stabilizarea.

Putea fi evitată această nenorocire? Desigur că da, și iată cum:

Mai întâi, este inadmisibil ca regularea litigiilor noastre cu străinătatea să fie făcută sub presiunea nevoilor ce avem de concursul ei. Cu asemenea proceduri ne înfățișăm ca niște debitori, cari nu se gândesc la datoriile lor decât atunci când au ceva de cerut creditorului. Prin urmare, sacrificiile făcute nu au măcar avantajul de a restabili creditul statului în afară. Iată prima greșală a partidului liberal: de a nu fi făcut, timp de 10 ani, nici un demers din proprie inițiativă, pentru a ajunge, pe cale de concesiuni reciproce, acolo unde am ajuns azi cu prețul unor însemnate jertfe. Poate că d. Vintilă Brătianu, urmărind revalorizarea leului, a lăsat înadins chestiunea rentelor în suspensie cât timp cursul leului era departe de paritatea aur. Dar interesele statului ca debitor sunt exact contrarii în ceea ce privește achitarea datoriei sale externe și achitarea datoriei sale interne. Cu cât leul e mai jos, cu atât ne vom achita mai ușor de datoria noastră internă, pe când un curs urcat al leului înlesnește achitarea angajamentelor noastre externe. O politică valutară sănătoasă nu poate fi determinată de interesele bugetare. Asemenea argumente ar apare de altfel cu atât mai puțin serioase cu cât d. Vintilă Brătianu pare a se lepăda acum ca de Satana de a fi urmat vreodată altă politică decât aceea a stabilizării!

Dacă se căuta din timp un aranjament, iată ce am fi obținut:

Datoria noastră de război către Franța se compensa, după cum am văzut, cu aceea a Franței către noi. În ceea ce privește rentele, cursul lor era atât de scăzut în anii din urmă, încât răscumpărarea lor ar fi fost posibilă cu ajutorul unui împrumut intern ușor realizabil dacă ne-am fi bucurat de alte condițiuni economice decât acelea pe care ni le-a dăruit politica liberală. Pe de altă parte, o revalorizare a rentelor de 10—12 la sută ar fi fost cu siguranță primită de creditorii cu satisfacție și am fi dat atunci impresiunea că știm să facem sacrificii pentru a ne respecta iscălitura fără nici un interes, consolidând astfel creditul statului în afară și deschizând pentru viitor o cale largă împrumuturilor de stat și creditelor particulare. Cu 200 milioane franci aur, scăpăm astfel de obligațiuni cari ne vor costa astăzi pe lângă 1700 milioane franci aur, discreditul moral pricinuit de convingerea pe care au căpătat-o creditorii noștri că România nu se ține de angajamentele luate decât atunci când e *silită* s'o facă.

A doua greșală a fost de a se trata o asemenea chestiune direct de la guvern la guvern, cu un singur stat, în loc de a angaja conversațiuni prealabile, în mod neoficial, cu toate cercurile creditoare. D. Vintilă Brătianu s'a aruncat în brațele Franței, făcând din consolidarea economică a țării o chestiune politică. Firește, Franța a tras

tot profitul de pe urma acestui mod de a proceda. După Franța a venit Anglia, iar după Anglia, marea necunoscută a zilei de mâine, punctul nevralgic al împrumutului: Germania.

În loc de nesfârșite tratative oficiale, cari au avut ca rezultat știrbirea demnității noastre naționale, contactul trebuia luat în același timp prin emisari speciali — persoane bucurându-se de serioase legături în cercurile politice și financiare — cu toate țările unde era ceva de rezolvat. S'ar fi cristalizat astfel, fără sgomot, fără campanii de presă, fără lovituri de bursă, aranjamentele cele mai favorabile pe cari le puteam obține cu fiecare stat în parte. Semnarea convențiilor de către guvern nu ar mai fi fost decât o simplă formalitate, iar litigiile odată regulate, — fără ca un stat să se poată prevala de avantajile obținute de altul, — am fi putut păși cu fruntea sus pe o cale deschisă unei cât mai largi și sincere participări a capitalului străin la refacerea noastră economică. Astfel lucrează un guvern conștient de demnitatea lui și de demnitatea țării.

Ce s'a întâmplat, însă, cu guvernul nostru?

În orice țară, guvernul care nu-și poate îndeplini programul de-misionarează, cedând locul acelora cari au de aplicat alte formule. Guvernul nostru a fost mai practic: a luat, pentru a-l aplica, programul opoziției. Iată un procedeu pe care creditorii noștri, neobișnuiți cu o mentalitate care nici balcanică nu mai este, nu l-au putut pricepe. Le-a trebuit câțva timp ca să înțeleagă că doctrina și principiile sunt lucruri de importanță minimală pentru partidul liberal al cărui scop este *păstrarea puterii cu orice preț*. Dar, odată stăpâni pe acest adevăr de esență pur românească, ei s'au folosit de el până la a-i storce tot ce putea da: Franța a știut și Germania știe că rămanerea la putere a liberalilor depinde de înfăptuirea stabilizării. Cât de grele le-ar fi, deci, condițiunile, guvernul e obligat să le primească. Este zadarnic să căutăm aiurea motivul pentru care ne-am găsit în fața unor pretențiuni, cu care nu se obișnuise finanța străină, în 40 de ani de cinstită și demnă colaborare. Metodele americane au prins și în Europa. Fiecare ia cât poate. Văzând că partidul liberal al României Mari dă oricât i s'ar cere, numai să nu i se distrugă aparatul economic din care trăiește, i se impun clauze la cari nu ar îndrăzni nimeni să facă măcar aluzie, dacă s'ar trata cu un guvern care ar putea răspunde: „Aceasta nu pot primi. Imi depun mandatul“.

Iată cum am ajuns să plătim cu 30 de miliarde sprijinul — până azi platonice — al băncilor de emisiune. Iată cum vom plăti Germaniei alte 30 de miliarde. Iată pentru ce se cere ca împrumuturile cari ni se consimt să fie garantate de anumite venituri atunci când, pentru toate împrumuturile făcute de România mică, creditul general al statului era suficient.

Răspunzând la două întrebări, d. Vintilă Brătianu ar putea lămurii întreaga chestiune, mult mai bine decât prin conferințe în cari nu explică nimic și prin tirade întortochiate debitate de la tribuna Camerei.

Prima întrebare: De ce s'a așteptat momentul în care țara avea

nevoe de concursul finanței străine pentru a obține regularea chestiunilor litigioase?

A doua întrebare: De ce guvernul nu și-a dat demisia, când a fost pus în fața unor condițiuni atât de grele?

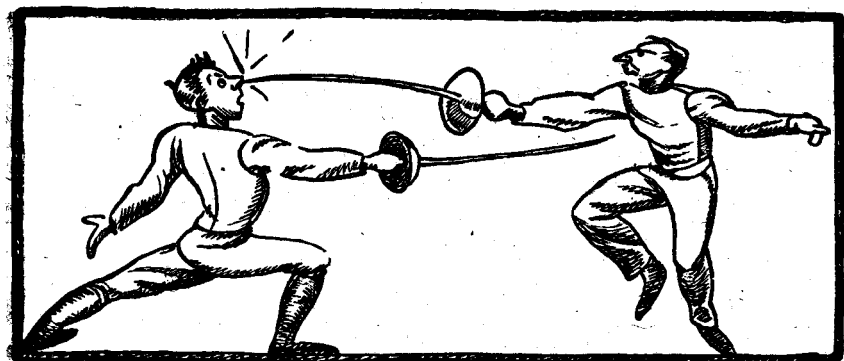
Nici-un sofism nu îl poate scăpa pe dregătorul Finanțelor românești din cleștele primei întrebări. La a doua va răspunde: „Un alt guvern n'ar fi putut obține condițiuni mai bune...” Argument fără valoare, căci este dovedit că pretențiunile creditorilor ar fi rămas în cadrul unor juste și normale cereri dacă ar fi stat de vorbă cu un guvern care nu ar fi avut drept scop suprem rămânerea la putere.

În lipsa de argumente, va interveni atunci suprema lozincă: „Rămânem la putere pentrucă vrem, pentrucă nimeni nu ne poate urni, și pentrucă nimeni nu este în stare să ne ia locul”.

Dacă acesta ar fi adevărul, dacă fără voia lui, *nimeni* nu l-ar putea obliga pe d. Vintilă Brătianu să tragă consecințele unor greșeli pe cari cu toții le vom plăti atât de scump, atunci e și mai grav. Nu ne-ar rămânea decât să cântăm prohodul la căpătâiul biete țări. Căci vai de gospodăria minorului lăsată de tutori pe mâna vechilului nepriceput!

ARTUR, HOLBAN

GAZETA RIMATĂ

Păpușile

BCU Cluj / Central Univ. Libr. Cluj In viitoarea stagiune, Teatrul Național
din București își va anexa un teatru de
păpuși.

*Pe când eram copii, odată,
(Nu domni cu burtă ca acuși),
Petrecere nevinovată
Ne era teatrul de păpuși.*

*Cu ochii mari, scânteietori,
De=avalma printre jucării,
Păpușile, de=atâtea ori,
Zâmbeau ca niște oameni vii.*

*Strângeam la piept câteo paiață,
Un chip de saltimbanc năuc
Legat ușor c'un fir de ață,
Un veritabil mameluc!*

*In lumea noastră de acum
Acelaş rost ni-l poartă anii,
Căci la răspântie de drum
Se dau de-a tumba Severdanii.*

*Gentil şi roz, ca o fecioară,
O jucărie-i şi Maniu...
De câteori fu tras pe sfoară
Pe legea mea, nici nu mai ştiu!*

*In mâna stângă-a lui Ştirbey
Se-agită micul Mihalache,
El crede că-i voinic cât trei,
Dar nu-i decât un Vasilache.*

*Avem o Cameră docilă,
Nu suflă nimeni un cuvânt,
Apasă pe buton Vintilă,
Şi toţi se 'nchină la pământ.*

*Voi staţi în loje şi priviţi
Distracţia-aceasta vă amuză,
Dar focul să nu-l scormoniţi,
Căci arde jarul de subt spuză!*

*In ceasul când începe drama
Nu mai e vreme de glumit,
Când se închide panorama,
Păpuşeria s'a sfârşit...*

*VASILE PĂPUŞARU
Actor de bâlci şi om politic*

INSEMNĂRI

Opinia publică. — În fața diferitelor instanțe judecătorești din Capitală se judecă de câțeva vreme succesorii lui Titus Enacovici, întemeietorul și fostul director al ziarului *Cuvântul*. Fiind o chestiune de familie, procesul acesta nu ne interesează decât în subsidiar și aș nume numai întrucât disputa dintre succe-
cesori atinge ființa ziarului bucureștean, implicat în cauză prin însăși forța im-
prejurărilor. Și chiar subț acest raport, mărturisim că nu am interveni bucuroși,
dacă faptele, așa cum se desfășură, n'ar
semnala o stare de lucruri cu caracter
mai general.

Răposatul Titus Enacovici a întemeiat
și susținut, cu multă cheltuială, timp de
cinci ani, ziarul *Cuvântul* pentru a-și
deschide noi căi de satisfacție perso-
nală, după o agonisită vertiginoasă în
domeniul de speculație mai rentabile de-
cât produsul de hârtie tipărită. La
un om, care lasă în urma lui o avere
de 140 de milioane, se zice, lucrul este

explicabil și într-o oarecare măsură lău-
dabil. Alți îmbogățiți de războiu n'au
dat nimic mulțimilor din bunurile adu-
nate speculând nevoi grele, în timp ce
alții se iroseau în tranșee. Titus Ena-
covici a dat un ziar, unde zece-
zece gazetari de talent au găsit un tra-
tament vrednic de toată lauda și o li-
bertate de manifestare, mai presus de
uzanțele cunoscute până atunci în presa
românească. Așa cum a fost *Cuvântul*,
cu scăderile și calitățile lui, el a insem-
nat din acest punct de vedere un fe-
ricit moment de evoluție în bine pentru
presa românească și desigur că dacă
Titus Enacovici ar fi trăit, ziarul ar fi
izbutit să-și întemeieze rosturi peste
subretele resorturi personale, cari l'au
creat.

Din nefericire, știm ce s'a întâmplat,
iar ziarul a rămas de isbeliște, în cău-
tarea unui nou patron, pentru a evita
un sfârșit, dureros. Înțelegem această
tragedie din filmul ce se rulează mut în

fața instanțelor de judecată. Succesoara testamentară, dna Hortansa Constandache, atacată de către moștenitorii de sânge, se luptă din greu să-și salveze drepturile, servindu-se de argumentul existenței ziarului întemeiat de răposatul Titus Enacovici. Făcând apel contra hotărârii tribunalului de a se institui sechestrul judiciar asupra averii rămase, până la ezolvarea litigiului dintre moștenitori, dna Hortansa Constandache a arătat (cităm după cronica juridică a ziarului *Curentul*) că „numirea sechestrului judiciar ar putea cauza succesiunii pagube ireparabile, căci în succesiune se află și ziarul *Cuvântul*, care are deficiente zilnice destul de importante și pentru apariția căruia defunctul Enacovici a cheltuit peste 15 milioane lei — iar dela moartea lui Enacovici a fost întreținut de soțul dnei Constandache; acest ziar trăiește grație sacrificiilor celor cari au înțeles să primească odată cu succesiunea și această grea sarcină, de a menține opera întemeiată de Titus Enacovici și cu care dânsul se identificase în ultimii ani. Punerea sub sechestr înseamnă dispariția ziarului, sau trecerea lui într-o administrație, care spre a-l face să trăiască momentan (căci succesiunea nu posedă venituri) îi va imprima o altă directivă decât cea imprimată de către defunct. Ziarul trebuie să-și păstreze până la terminarea definitivă a procesului de fond, aceeași directivă pe care o are astăzi“.

O soartă nemiloasă distruge, așa dar, și acest început de reînnoire în presa românească. N'avem niciun motiv să punem în îndoială înalte însușiri politice ale dnei Hortansa, fericita moștenitoare a defunctului Enacovici, și nici bunele intenții ale dlui ing. Constandache, soțul său. Dar, ne întrebăm: ce garanții mai poate să prezinte un ziar, care trece din mână în mână, pentru a se numi că înfățișează o opinie publică reală? Eri, Titus Enacovici ieșea din necu-

noscut pentru a se înfrunța diriguitor de credințe și aspirațiuni populare; azi dna Hortansa și d. ing. Constandache, soțul său, beneficiind de trei șiruri testamentare, îmbracă aceeași haină. Și așa se face opinie publică! Titus Enacovici isbutise, totuși, să înfrângă barierele. Soții Constandache, dna Hortansa și d. inginer, făcând sacrificii de câteva luni, pentru a menține opera întemeiată de Titus Enacovici, n'au dovedit nimic în aceasta privință. *Cuvântul*, e drept, continuă să apară, dar îndrumarea e absentă și contactul cu opinia publică nulă. Căci, oricât contact spiritual va fi existat înainte între Titus Enacovici și fericirii lui succesori, dna Hortansa și d. ing. Constandache, soțul său, talentul nu se transmite pe trei șiruri testamentare și temperamentul (vorbim de acela specific gazetăriei) nu se îmbracă în anti-camera secretarului de redacție.

Persecuții religioase. — În avalanșa de calomnii la adresa României în străinătate sunt amestecate deopotrivă infamii diabolice țesute și absurdități neroade. Spre norocul nostru, minciuna e urzită, adesea, de mâini nedibace. Ridicolul sare în obraz dela distanță, ca o hidoasă secrețiune a urii.

Ultimul număr al revistei *Le Cri des Peuples* redactată de d. Bernard Le cache din Paris ne aduce o mostră din acest soi. Un colaborator anonim, care se ascunde sub pseudonimul Dinu Pribegie (ah, cum miroase a nume de împrumut această poreclă românească a legendarului Ahasverus!), probabil un redactor dela *Lupta* sau *Adevărul* publică un lung articol în franțuzește, ca să dovedească lumii civilizate că România a rămas, în plin veac al 20-lea, țara medievală a persecuțiilor religioase. Teribilul Dinu Pribegie aduce și dovezi în sprijinul afirmației sale.

Noi reproducem textual faptul, pe

care acuzatorul nostru îl citează spre susținerea rechizitoriului. Iată-l: — „A-cum în urmă, în luna Februarie 1928, 32 țărani din Bucovina au fost aduși în fața Consiliului de război din Cernăuți, fiind învinuiți că fac parte din secta *nazarinenilor* și că, prin urmare, au refuzat să depună jurământul la intrarea în serviciul militar și să se servească de arme“. Vedeți, prin urmare, grozăvia de care suntem acuzați. Persecuțiile religioase în România merg atât de departe, încât credincioșilor din diferitele secte nu li se lasă nici măcar libertatea confesională... de a refuza să îmbrace haina de ostaș!

Să ne înțelegem. Nici-o țară din lume nu împinge îngăduința față de culțe până acolo, încât să respecte cu sfîșnitie o așa zisă practică bisericească în conflict cu legile statului. Căci, s'ar putea întemeia într-o zi o sectă, care să propovăduiască dreptul de a fura în aer liber, suprimând proprietatea individuală. (Primii creștini n'au fost, oare, comuniști?) Nu credem, în acest caz, că poliția va fi acuzată de intoleranță religioasă, fiindcă va pune mîna pe fanaticii practicanți ai sectei cu furtușaguri.

Cei 32 de nazarineni (cari, fie zis în treacăt, nu erau tocmai țărani) n'au fost dați în judecată pentru felul cum înțelegeau să se roage lui Dumnezeu, ci pur și simplu pentru refuzul lor de a se supune unei legi a țării, cea mai firească dintre toate, aceea de a apăra teritoriul ei față de orice atac din afară. Aș vrea să știm, dacă în Franța, unde indiferența față de preocupările confesionale a mers până la separarea bisericii de stat, ar fi respectată voința unui cetățean, care ar spune — „Pardon, eu nu accept să port uniformă de soldat, fiindcă fac parte dintr-o sectă unde ni se interzice să punem mîna pe baionetă“! O asemenea judecată nu s'ar admite, desigur, la Paris. Și cu toate

aceste, *Le Cri des Peuples* acolo a-pare. Ce-or fi zicând bunii francezi de învinuirea care se aduce justiției militare din România?

Detronarea dlui Al. Lapedatu? De câteva zile circulă cu persistență știrea, pe care inițiații nu o desmint, că d. Al. Lapedatu a fost detronat dela președenția organizației clujene a partidului liberal. Faptul n'ar avea nicio importanță pentru paginile acestei reviste, care e închinată unor preocupări mai grave. Cu d. Al. Lapedatu sau fără dsa la conducerea organizației clujane, partidul liberal tot așa de puțin prețuiește. Chestiunea de-vine însă vrednică de toată atenția, cunos-când că șefia de la Cluj a dlui Al. Lapedatu avea un caracter mai larg. Ministrul Cultelor și Artelor își atribuis-e o misiune simbolică în partidul liberal. Dsa reprezenta Ardealul, peste care se socotea șef pe deplin legitim.

Ori, faptul că dlui Al. Lapedatu i s'au ridicat insignele șefiei, dându-se dlui George Leon însărcinarea de curator al masei falimentare, nu poate fi lipsit de importanță pentru noi, cari am privit totdeauna cu suspiciune întemeiată politica dusă de partidul liberal dincoace de munți. Misiunea dlui Al. Lapedatu n'a adus nimic. Atîta vreme cât la București s'a mai sperat în putința unei penetrații liberale în masele ardelenesti, d. Al. Lapedatu a fost tolerat să se împău-neze cu o șefie, pe care nu i-o dăduse nimenea, și cu o misiune peste îngă-duințele sectarismului de partid. Se vede însă, că acum șefii s'au convins că ni-menea nu ia în serios ardelenismul du-bios al dlui Al. Lapedatu, care de astfel nici nu s'a ostenit prea mult să impună la centru cadre politice cu serioase va-lori ardelenesti. Fatal, lucrurile trebuiau să se isprăviască așa cum s'au isprăvit. Se putea oare, pentru a caracteriza po-litica partidului liberal în Ardeal, o mai fericită soluție decât aceea care așează

pe d. George Leon în locul dlui Al. Lapedatu?

Enigma dela Externe. — D. Titulescu a plecat în concediu, anunță zărele, luând cu dsa decretul de numire ca ministru plenipotențiar în Anglia. Totuși nu se știe sigur dacă d. Titulescu a plecat în concediu, după cum nu se știe precis dacă a demisionat de la conducerea ministerului Afacerilor Străine, pentru a avea garanția că în adevăr dsa își reia postul dela Londra. O întreagă țesătură de știri contradictorii și neverosimile trag o groasă umbră de mister asupra persoanei ministrului nostru de Externe. D. Titulescu e omul tuturor enigmelor. Dsa nu desminte și nu confirmă. Știrile asupra persoanei dsale își fac drum, se uzează și cad în desuetudină, pentru a face loc altora.

A plecat oare d. Titulescu în concediu? După toate aparențele, da. D. Vintilă Brătianu a luat un interimat, pe care îl deține d. Argetoianu și s'a publicat și un decret. Ba două chiar. Totuși... Cine știe? Poate că d. Titulescu n'a plecat în concediu.

Și ne întrebăm: în definitiv, de ce să plece d. Titulescu în concediu? Având în vedere numirea dsale în vechiul post, pe care îl deținea pe malurile Tamisei, d. Titulescu nu mai este ministru al Afacerilor Străine și deci n'are de ce să plece în concediu.

Chestiunea este, ca să zicem așa, foarte arzătoare. Ministerul Externelor dă grozav de lucru guvernului, care vrea să nu se arate slab. Ori, un lucru pare limpede în toată această turbare afaceri: în concediu sau nu, demisionat sau nu, d. Titulescu nu e demult vreme la post și formal guvernul e descompletat. Zădarnica trudă de a ascunde acest adevăr e inutilă. Guvernul nu se va putea salva. Cel mult întârzie un desnodământ, care nu de ati-

tudinea într'un fel sau altul a dlui Titulescu depinde.

În solda lui Rădos. — Presa românească a Ardealului e în plin și dureros declin. Erau acum opt ani, când se infiripa în Cluj o viață românească, nouă pentru românismul de dincoace de Carpați, patru cotidiane prospere, dintre cari două independente. Presa de partid a învins de atunci, rămânând stăpână pe teren. Dar, după ce glasurile neîncațurate au amuțit, nivelul statomicit în acele începuturi promițătoare nu s'a mai putut menține. Presa românească a Ardealului, lovită repetat și greu de condiții tot mai anevoie de învins, a înregistrat o constantă scădere de temperatură. Cele câteva răbufniri de entuziasm trecător n'au făcut decât să accentueze o stare de prăbușire fără leac.

Nu e locul să analizăm aici, în aceste puține rânduri, de însemnări, cauzele cari au determinat această neputință a Ardealului de a-și susține o presă la nivelul puterii lui de valorificare intelectuală. Constatăm numai faptul brut, că viața publică a uneia dintre cele mai bine înzestrată provincie a țării întregite a rămas cu palida și insuficientă expresie a două buletine politice cotidiene, nevoiașe din toate punctele de vedere.

Din nefericire, paharul rușinei a fost să nu fie încă plin. Presa românească a Ardealului în România întregită trebuia să sufere lovitură morală cea mni grea. Partidul liberal, patriotica organizație politică așa de necruțătoare cu inconsecvențele altora, și-a trecut zilele trecute oficiosul său ardelean sub diriguirea și administrarea unui evreu-ungur, fost comisar al poporului la Budapesta sub comuniști și pripășit pe aici după unire. Acest Rădos, mascat de un om de pae, va continua să facă, așa dar, opinie publică românească în Ardealul eliberat din jugul stăpânirii maghiare.

Acestui Rădos îi revine sarcina să urmeze calea stropită cu credință de la masivul George Bariț până la plăpândul Casian Munteanu, de atâția slujitori credincioși ai ideii naționale. Și acest Rădos, comunistul de deunăzi, va fi pilda străjerului ordinii, în numele partidului liberal, împotriva tendințelor subversive ale celui altă buletin politic ardelenesc, unde diriguiește un spirit, care ne este adversar în idei și metode, dar căruia nu-i vom putea nega nicio dată dreptul de a vorbi în numele unui partid românesc.

Iată unde am ajuns: sub cărmuirea spirituală a lui Rădos și în solda lui! Continuăți d-voastră, dacă puteți, a judeca fenomenul cu sânge rece; nouă rușinea ne împaienjenește ochii și în vârful penei s'a lăsat grea o lacrimă de cerneală,.. și punem punct.

Amintirea trecutului. — Publicistul ardelean d. Gh. Pop publică în *Dreptatea* partidului național-țărănist un violent articol la adresa guvernului actual. Nu discutăm, întrucât această violență e justificată. Fiecare indignare își găsește, de obicei, expresiunea pe care o caută, ca să poată să fie tălmăcită oamenilor. În sânul partidului național-țărănist domnește (deocamdată) o dușmănie nestăpănită față de adversarii politici, cari se găsesc astăzi la putere. Foarte bine! Dar pentru ce e nevoie, totdeauna, de răscolirea neindemânatică a trecutului? Pentru ce se impune unora comparația cu stăpânirea maghiară? Pentru ce să se pună alături, ca și când ar fi două acțiuni identice, rezistența de odinioară a unui neam întreg împotriva guvernului din Budapesta cu asaltul asupra puterii al unui grup de politicieni porniți spre căpătuială. D. Gh. Pop face cu plăcere în *Dreptatea* această confuzie voită, repetând pe diferite tonuri, că Ardealul trebuie să adopte față de București aceeași atitudine de război

pe care a avut-o altădată față de Budapesta. Dacă am cultiva și noi violențele de limbaj, ne-am îndoi, cu brutalitate, de autenticul sânge românesc al celui care scrie asemenea rânduri. Dar, fiindcă suntem politicoși, subliniem numai absurditatea comparației.

„Martirii“. — Romanul „Martirii“ al dnei Constanța Hodoș a apărut de curând în a treia ediție. Acest succes de librărie, puțin obișnuit, nu e greu de explicat, chiar în această epocă de stagnare îngrijitoare a gustului pentru lecturi literare. Dna Constanța Hodoș, reînvie în această carte, scrisă înainte de război, un crâmpiei emoționant din zilele frământate ale revoluției dela 1848. Cu toate acestea, nimic nu pare convențional sau declamator. Românii aceștia, luați în vârtejul aspru al vremii, trăiesc în carne și în oase, sunt ruși de-a dreptul din viață, cu toate micile lor slăbiciuni și cu toată marea lor dragoste pentru libertate. Pașnicul moș Costan, rătăcitorul Chiril, bunul și nehotărâtul Stoeie, dărzul Ilie Crișan, ni se par, pe rând, figuri familiare, ei sunt bunicii și strămoșii noștri, așezați în mijlocul unor locuri scumpe și cunoscute. Povestirea nu strict e istorică. Umbra autentică a lui Avram Iancu trece numai ca un fulger prin zbuciumul acestor oameni cu nume până aici neîntâlnite, dar cu mai multă putere de evocare decât expunerea faptelor culese din documentele timpului, opera de imaginație reconstruiește sufletul unor generații dispărute. Autoarea și-a petrecut copilăria în mijlocul acestor supraviețuitori ai furtunei revoluționare. Amintirile ei sunt amintirile acestora. De aceea, „Martirii“ nu e o compoziție retorică, ci un roman adevărat. Așa se explică buna primire, pe care a întâmpinat-o din partea publicului cititor. Ori cum, trecutul acesta ne mai pasionează, fiindcă n'a murit cu desăvârșire în noi.